

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (BDP)

Korišćena metodologija je u skladu sa Sistemom nacionalnih računa (SNA'93) i Evropskim sistemom nacionalnih računa (ESA'95).

Bruto domaći proizvod (BDP) mjeri ukupnu vrijednost dobara i pruženih usluga koje su proizvele rezidentne institucionalne jedinice.

MONSTAT sprovodi obračun BDP-a po proizvodnoj i potrošnoj metodi i obračuni su međusobno nezavisni.

Obračun BDP-a uključuje sve djelatnosti unutar granica proizvodnje definisane metodologijama SNA'93 i ESA'95 i obuhvata cjelokupnu teritoriju Crne Gore.

Procjena neobuhvaćene ekonomije za legalni dio ekonomskih aktivnosti djelimično je uključena u obračun BDP-a.

Nelegalne aktivnosti: droga, prostitucija, krijumčarenje ljudi, nelegalna trgovina CD-a, video kasete, nelegalno korišćenje softvera, prodaja oružja i dr. nijesu uključene u obračun BDP-a.

Klasifikacija ekonomskih jedinica po djelatnostima u skladu je sa Klasifikacijom djelatnosti (KD) koja je usklađena sa Klasifikacijom ekonomskih djelatnosti Evropske zajednice (NACE Rev.2).

Osnovne kategorije obračuna BDP-a po proizvodnoj metodi su:

Bruto vrijednost proizvodnje se definiše kao tržišna vrijednost svih proizvedenih roba i usluga. Obračunata je po djelatnostima u približnim bazičnim cijenama, jer su sve subvencije tretirane kao subvencije na proizvode, i prema tome uzete u obračun na nivou nacionalne ekonomije.

Intermedijalna potrošnja po nabavnim cijenama je vrijednost proizvoda i usluga koji se transformišu, koriste ili troše u procesu proizvodnje.

Bruto dodata vrijednost, kao povećanje vrijednosti proizvodnje jednaka je razlici između bruto vrijednosti proizvodnje i intermedijalne potrošnje.

Bruto domaći proizvod u tržišnim cijenama iskazuje vrijednost svih proizvedenih dobara i usluga rezidentnih jedinica, tj. zbir bruto dodatih vrijednosti po djelatnostima i poreza na proizvode umanjenih za subvencije na proizvode.

U obračun Intermedijalne potrošnje po djelatnostima uključene su usluge finansijskog posredovanja indirektno mjerene (FISIM) čime je obračun BDP-a usklađen sa Evropskim standardima.

Metodologija obračuna

Proizvodna metoda - Tekuće cijene

Obračun bruto dodate vrijednosti u tekućim cijenama najvećim dijelom zasniva se na podacima Završnih računa preduzeća (Bilans uspjeha i Statistički aneks) i podacima redovnih statističkih istraživanja.

Kvalitet podataka Završnih računa je poboljšán dodatnim procjenama uz korišćenje podataka iz statistike poljoprivrede, industrije, građevinarstva, trgovine na veliko i malo, turizma, saobraćaja i ostalih statistika.

Uz to su korišćeni i administrativni podaci Centralne banke Crne Gore, Poreske uprave, Uprave carina i Ministarstva finansija.

Obračun bruto dodate vrijednosti za djelatnost „Aktivnosti u vezi sa nekretninama, iznajmljivanje i poslovne aktivnosti“ urađen je primjenom „user cost“ metode koja je usaglašena sa zahtjevima ESA'95 metodologije.

GROSS DOMESTIC PRODUCT (GDP)

Applied methodology is harmonized with the System of National Accounts (SNA'93) and European system of accounts (ESA'95).

Gross domestic product (GDP) measures the total value of the goods and services produced by resident institutional units.

MONSTAT compile GDP by production and expenditure approaches which are mutually independent.

The GDP calculation includes all activities within the production frame defined by SNA'93 and ESA'95 methodologies and covers the whole territory of Montenegro.

The estimate of non-observed economy for legal part of economy is partially included in compilation of GDP.

The following illegal activities drugs, prostitution, sex- trafficking, illegal selling of CDs, video tapes, illegal use of software, smuggling of weapons, etc. are not included in GDP estimation.

The classification of economic units by activity is in line with the national Classification of Activities (CA) that is harmonized with the Classification of Economic Activities in the European Community (NACE Rev.2).

The basic categories for GDP compilation by production approach are:

Gross output is defined as a market value of all produced goods and services. It is calculated by activities at approximate basic prices, since all subsidies are treated as subsidies on products and accordingly included into compilation at national economy level.

Intermediate consumption at purchase prices is the value of goods and services, which are transformed, used and consumed during production process.

Gross value added, as the output value increase equals to the difference between gross output and intermediate consumption.

Gross domestic product at market prices is the value of all goods and services produced by resident units, i.e., the sum of gross value added by activities and taxes on products less subsidies on products.

In compilation of intermediate consumption by activities is included the value of financial intermediation services indirectly measured (FISIM) which increase level of harmonisation of GDP compilation in line with European standards.

Methodology

Production approach - Current prices

Gross value added calculation at current prices is mostly based on Annual Financial Reports of Enterprises (Income statements and Statistical Annex) and results of regular statistical surveys.

The data quality of annual Financial Reports was checked and partially corrected on the basis of data from statistical surveys in agriculture, industry, construction, wholesale and retail trade, tourism, transport and other statistics.

Additionally, it was used administrative data obtained from Central Bank of Montenegro, Tax authorities, Customs administration and Ministry of Finance.

Gross value added for activity „*Real estate, renting and business activities*“ is compiled by user-cost approach, which is harmonized with ESA'95 methodology.

Korišćeni podaci prilagođeni su metodološkim zahtjevima SNA'93 i ESA'95, a u pojedinim slučajevima su izvršene procjene na osnovu raspoloživih podataka.

Stalne cijene

Obračun BDP-a po proizvodnoj metodi urađen je i u stalnim cijenama. Na osnovu raspoloživih podataka izvršen je obračun u stalnim cijenama primjenom metode *dvostruke deflacije* za djelatnost „Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo. Za sve ostale djelatnosti obračun je sproveden primjenom metode *jednostruke ekstrapolacije*.

Potrošna metoda - tekuće cijene

Obračun BDP-a po potrošnoj metodi u tekućim cijenama zasniva se na podacima iz redovnih istraživanja MONSTAT-a, Uprave carina, Ministarstva finansija, Centralne banke Crne Gore .

Za obračun lične potrošnje domaćinstava korišćeni su podaci iz redovnih istraživanja MONSTAT-a, kao i iz različitih administrativnih i ostalih raspoloživih izvora. Glavni izvor podataka je Anketa o potrošnji domaćinstava. Korišćena je COICOP klasifikacija na četvrtom nivou. Za obračun lične potrošnje domaćinstava primijenjen je metod Robnih tokova (Commodity flow approach) koji predstavlja balans svih tokova roba i usluga proizvedenih i uvezenih na jednoj strani i korišćenih i izvezenih na drugoj strani.

Podaci o izdacima države izračunati su na osnovu podataka Ministarstva finansija i Završnog računa budžeta Crne Gore. Individualna potrošnja države obuhvata rashode za Obrazovanje, Zdravstvo, Socijalnu zaštitu i Sport, kulturu i rekreaciju. Ostali rashodi države predstavljaju kolektivnu potrošnju (opšte javne službe, vojna i civilna odbrana sa ministarstvom, stambeno-komunalni poslovi i sl.).

Bruto investicije u osnovna sredstva pravnih lica obračunate su na osnovu metode "robnih tokova" (Commodity flow approach) i podataka iz Godišnjeg istraživanja o investicijama u osnovna sredstva koje sprovodi MONSTAT. Bruto investicije u osnovna sredstva za nekorporativni sektor (građevinarstvo, poljoprivreda i dr.) procijenjeni su na osnovu raspoloživih podataka iz redovnih statističkih istraživanja.

Podaci o izvozu i uvozu usluga zasnivaju se na podacima Bilansa plaćanja Centralne banke Crne Gore. Podaci o izvozu i uvozu roba zasnovani su na podacima MONSTAT-a tj. statistike spoljne trgovine po specijalnom sistemu.

Stalne cijene

Obračun BDP-a po potrošnoj metodi urađen je i u stalnim cijenama. Na osnovu raspoloživih podataka izvršen je obračun u stalnim cijenama primjenom metode ekstrapolacije za potrošnu kategoriju *Potrošnja države*, a za sve ostale potrošne kategorije obračun u stalnim cijenama je izvršen primjenom metode deflacije.

The used data were adjusted according to the requirements of SNA'93 and ESA'95 methodologies, while in certain cases particularly estimation were made on the basis of available data.

Constant prices

GDP calculation by production approach is also done at constant prices. On the basis of available data it is carried out double deflation method for activities "*Agriculture, forestry and fishing*". For all others activities calculation is done by applying single extrapolation method.

Expenditure approach - Current prices

The GDP compilation by expenditure approach at current prices is based on the data from regular surveys of MONSTAT, Ministry of Finance, Central Bank of Montenegro .

Final consumption expenditure of households was calculated on the basis of data from regular statistical surveys of MONSTAT as well as on data from various administrative sources. The main data source is Household Budget Survey (HBS). COICOP classification on 4-digit level is applied. Commodity flow approach is used for estimation of final consumption expenditure of households which represent balance of all goods and services flows that are produced and imported from one side and used and exported on the other side.

Data on Government expenditures were based on data from Ministry of Finance and Budgetary Report of Montenegro. Individual Government final consumption includes expenditures on *Education, Health, Social security and welfare and Sport, culture and recreation*. Remained expenditures of the government are related to collective consumption (general public services, military and civil defence with ministry, residential and communal services, etc).

Gross fixed capital formation data for corporate enterprises are compiled by Commodity flow approach and using data from regular MONSTAT survey: Annual survey on investments in fixed assets. Gross fixed capital formation for the unincorporated sector (construction, trade, agriculture, etc.) was estimated on the basis of available data from regular statistical surveys.

Data on exports and imports of services are based on the Balance of Payment data of Central Bank of Montenegro. Data on exports and imports of goods are based on the Monstat data from external trade statistics following special trade system.

Constant prices

GDP calculation by expenditure approach is also done at constant prices. On the basis of available data it is carried out extrapolation method for expenditure component *Government final consumption expenditure* and for others expenditure categories calculation is done by applying deflation method.

6 – 1. BRUTO VRIJEDNOST PROIZVODNJE PO KD-u
I BRUTO DOMAĆI PROIZVOD U TEKUĆIM CIJENAMA
PO SNA 93 KONCEPTU

GROSS OUTPUT BY NACE Rev. 2 AND GROSS
DOMESTIC PRODUCT AT CURRENT PRICES
ACCORDING TO SNA 93

hilj. EUR

thous. EUR

2010				
KD	Bruto vrijednost proizvodnje <i>Gross output</i>	Intermedijalna potrošnja <i>Intermediate consumption</i>	Bruto dodata vrijednost <i>Gross Value Added</i>	NACE-Rev.2
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	385 320	145 825	239 495	<i>Agriculture, forestry and fishing</i>
Vađenje ruda i kamena	66 472	28 770	37 702	<i>Mining and quarrying</i>
Prerađivačka industrija	545 881	401 369	144 512	<i>Manufacturing</i>
Snabdjevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	244 734	101 619	143 115	<i>Electricity, gas, steam and air conditioning supply</i>
Snabdjevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i sl. aktivn.	78 398	21 677	56 721	<i>Water supply; sewerage, waste management and remediation activities</i>
Građevinarstvo	566 991	415 086	151 904	<i>Construction</i>
Trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikla	752 059	403 290	348 770	<i>Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles</i>
Saobraćaj i skladištenje	308 344	163 429	144 915	<i>Transportation and storage</i>
Usluge pružanja smještaja i ishrane	260 929	106 504	154 425	<i>Accommodation and food service activities</i>
Informisanje i komunikacije	311 775	135 162	176 614	<i>Information and communication</i>
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	195 351	70 836	124 515	<i>Financial and insurance activities</i>
Poslovanje nekretninama	250 075	66 470	183 605	<i>Real estate activities</i>
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	232 567	159 830	72 737	<i>Professional, scientific and technical activities</i>
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	62 570	37 511	25 059	<i>Administrative and support service activities</i>
Državna uprava i odbrana i obavezno socijalno osiguranje	409 462	154 389	255 073	<i>Public administration and defense; compulsory social security</i>
Obrazovanje	153 187	14 309	138 877	<i>Education</i>
Zdravstvo i socijalna zaštita	221 388	85 799	135 589	<i>Human health and social work activities</i>
Umjetničke, zabavne i rekreativne djelatnosti	88 092	48 382	39 710	<i>Arts, entertainment and recreation</i>
Ostale uslužne djelatnosti	26 228	12 329	13 899	<i>Other service activities</i>
Djelatnosti domaćinstva kao poslodavca; djelatnosti domaćinstva koja proizvode robu i usluge za sopstvene potrebe	...	...	...	<i>Activities of households as employers; undifferentiated goods and services-producing activities of households for own use</i>
Djelatnosti eksteritorijalnih organizacija i tijela	...	...	...	<i>Activities of extraterritorial organizations and bodies</i>
UKUPNO	5 159 823	2 572 586	2 587 237	TOTAL
Porezi na proizvode minus subvencije na proizvode			516 618	Taxes on products less subsidies on products
BDP (tržišne cijene)			3 103 855	GDP (market prices)

6 – 1. BRUTO VRIJEDNOST PROIZVODNJE PO KD-u
I BRUTO DOMAĆI PROIZVOD U TEKUĆIM CIJENAMA
PO SNA 93 KONCEPTU, hlj. EUR

GROSS OUTPUT BY NACE Rev. 2 AND GROSS
DOMESTIC PRODUCT AT CURRENT PRICES
ACCORDING TO SNA 93, thous. EUR

/nastavak/

/continued/

KD	2011			NACE-Rev.2
	Bruto vrijednost proizvodnje Gross output	Intermedijalna potrošnja Intermediate consumption	Bruto dodata vrijednost Gross Value Added	
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	424 997	168 271	256 726	Agriculture, forestry and fishing
Vađenje rude i kamena	69 729	34 004	35 725	Mining and quarrying
Prerađivačka industrija	558 502	395 967	162 535	Manufacturing
Snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	182 682	79 534	103 148	Electricity, gas, steam and air conditioning supply
Snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i sl. aktivn.	90 272	23 042	67 230	Water supply; sewerage, waste management and remediation activities
Građevinarstvo	548 109	390 028	158 080	Construction
Trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikla	771 102	379 416	391 686	Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles
Saobraćaj i skladištenje	316 847	165 967	150 880	Transportation and storage
Usluge pružanja smještaja i ishrane	279 739	118 569	161 170	Accommodation and food service activities
Informisanje i komunikacije	298 835	133 878	164 957	Information and communication
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	196 551	64 713	131 839	Financial and insurance activities
Poslovanje nekretninama	281 281	61 406	219 875	Real estate activities
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	227 888	139 713	88 175	Professional, scientific and technical activities
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	87 671	60 916	26 755	Administrative and support service activities
Državna uprava i odbrana i obavezno socijalno osiguranje	401 996	146 479	255 517	Public administration and defense; compulsory social security
Obrazovanje	153 518	14 246	139 271	Education
Zdravstvo i socijalna zaštita	215 209	83 557	131 653	Human health and social work activities
Umjetničke, zabavne i rekreativne djelatnosti	93 313	53 504	39 809	Arts, entertainment and recreation
Ostale uslužne djelatnosti	41 373	21 736	19 637	Other service activities
Djelatnosti domaćinstva kao poslodavca; djelatnosti domaćinstva koja proizvode robu i usluge za sopstvene potrebe	...	...	...	Activities of households as employers; undifferentiated goods and services-producing activities of households for own use
Djelatnosti eksteritorijalnih organizacija i tijela	...	...	...	Activities of extraterritorial organizations and bodies
UKUPNO	5 239 614	2 534 946	2 704 668	TOTAL
Porezi na proizvode minus subvencije na proizvode			529 392	Taxes on products less subsidies on products
BDP (tržišne cijene)			3 234 060	GDP (market prices)

6 – 2. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD PO KATEGORIJAMA
POTROŠNJE U TEKUĆIM CIJENAMA

GDP BY EXPENDITURE APPROACH
AT CURRENT PRICES

hlj. EUR

thous. EUR

	Finalna potrošnja Final consumption expenditure		Investicije u kapital Gross fixed capital formation	Promjene zaliha Changes in inventories	Izvoz roba i usluga Exports of goods & services	Uvoz roba i usluga Imports of goods & services	Bruto domaći proizvod Gross Domestic Product
	lična potrošnja Households	potrošnja države Government					
2003	1 120,5	404,2	200,8	31,9	462,3	709,6	1 510,1
2004	1 221,1	439,2	286,1	-8,4	701,7	969,9	1 669,8
2005	1 267,9	543,4	326,3	-4,6	790,4	1 108,5	1 814,9
2006	1 660,9	580,0	469,8	77,0	1 061,0	1 699,8	2 148,9
2007	2 369,0	539,3	867,1	39,0	1 189,9	2 323,9	2 680,4
2008	2 814,8	698,1	1 180,2	74,7	1 218,2	2 900,4	3 085,6
2009	2 503,7	661,4	797,6	10,8	957,5	1 950,1	2 980,9
2010	2 550,7	727,2	655,1	52,3	1 077,4	1 958,9	3 103,8
2011	2 728,5	714,7	596,5	35,3	1 299,3	2 140,1	3 234,0

6 – 3. BRUTO DODATA VRIJEDNOST PROIZVODNJE PO KD-u
I BRUTO DOMAĆI PROIZVOD U STALNIM CIJENAMAGROSS VALUE ADDED BY NACE Rev. 2 AND GROSS
DOMESTIC PRODUCT AT CONSTANT PRICES

hilj. EUR

thous. EUR

KD	Bruto dodata vrijednost 2011 Gross Value Added 2011	Realne stope rasta, 2011 Real growth rates, 2011	NACE-Rev.2
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	266 257	11,2	Agriculture, forestry and fishing
Vađenje rude i kamena	38 274	1,5	Mining and quarrying
Prerađivačka industrija	160 323	10,9	Manufacturing
Snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	96 317	-32,7	Electricity, gas, steam and air conditioning supply
Snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i sl. aktivn.	61 729	8,8	Water supply; sewerage, waste management and remediation activities
Građevinarstvo	175 960	15,8	Construction
Trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikla	395 778	13,5	Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles
Saobraćaj i skladištenje	141 284	-2,5	Transportation and storage
Usluge pružanja smještaja i ishrane	165 640	7,3	Accommodation and food service activities
Informisanje i komunikacije	181 013	2,5	Information and communication
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	126 678	1,7	Financial and insurance activities
Poslovanje nekretninama	194 805	6,1	Real estate activities
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	74 745	2,8	Professional, scientific and technical activities
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	29 104	16,1	Administrative and support service activities
Državna uprava i odbrana i obavezno socijalno osiguranje	260 429	2,1	Public administration and defense; compulsory social security
Obrazovanje	137 905	-0,7	Education
Zdravstvo i socijalna zaštita	131 270	-3,2	Human health and social work activities
Umjetničke, zabavne i rekreativne djelatnosti	32 089	-19,2	Arts, entertainment and recreation
Ostale uslužne djelatnosti	14 455	4,0	Other service activities
Djelatnosti domaćinstva kao poslodavca; djelatnosti domaćinstva koja proizvode robu i usluge za sopstvene potrebe	...	...	Activities of households as employers; undifferentiated goods and services-producing activities of households for own use
Djelatnosti eksteritorijalnih organizacija i tijela	...	...	Activities of extraterritorial organizations and bodies
UKUPNO	2 684 055	3,7	TOTAL
Porezi na proizvode minus subvencije na proizvod	520 001	0,7	Taxes on products less subsidies on products
BDP	3 204 056	3,2	GDP

6 – 4. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD PO KATEGORIJAMA
POTROŠNJE U STALNIM CIJENAMAGDP BY EXPENDITURE APPROACH
AT CONSTANT PRICES

hilj. EUR

thous. EUR

	Finalna potrošnja Final consumption expenditure		Investicije u kapital Gross fixed capital formation	Promjene zaliha Changes in inventories	Izvoz roba i usluga Exports of goods & services	Uvoz roba i usluga Imports of goods & services	Bruto domaći proizvod Gross Domestic Product
	lična potrošnja Households	potrošnja države Government					
2009	2 450,6	703,2	824,6	10,0	945,9	2 023,3	2 911,0
2010	2 553,7	659,1	649,7	51,6	1 029,2	1 888,9	3 054,4
2011	2 657,9	715,3	587,7	34,2	1 229,5	2 020,5	3 204,0